

Ευάγγελου Γ. Αυδίκου, *Χάλασε το χωριό μας χάλασε. Ιστορίες περί ακμής και πτώσης στη Λευκίμη Έβρου, Πολύκεντρο Δήμου Τυχερού, Αλεξανδρούπολη, 2002*

Η μελέτη των τοπικών κοινωνιών στον Ελλαδικό χώρο, κυρίως στον αγροτικό, έχει να επιδείξει μια αρκετά πλούσια βιβλιογραφία που προέρχεται κυρίως από τον επιστημονικό κώδο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Οι κυριότερες και περισσότερες σχετικά μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί από ξένους ανθρωπολόγους οι οποίοι αντιμετώπισαν το ζήτημα στατικά και εν πολλοίς α-ιστορικά. Κατά συνέπεια, η κοινότητα ως έννοια και ως κοινωνική σχέση ήταν στενά οροθετημένη στις συμπληγάδες ενός άκαμπτου επιστημονικού μοντέλου που την αντιμετώπιζε ως εξωτικό σύνολο και έμμεσα ως υπόλειμμα μιας παρελθούσας περιόδου. Οι κοινωνικές σχέσεις εγκλωβίζονταν ερευνητικά στο διαπροσωπικό επίπεδο δράσης με ιδιαίτερη έμφαση στις έμφυλες σχέσεις και ρόλους, στην εντόπια εκφορά του κοινοτικού λόγου ως συστατικό στοιχείο της ταυτότητάς του και στο ρόλο της θρησκείας και των παραγινιστικών αντιλήψεων ως συνδιαμορφωτών της ταυτότητας αυτής.

Το γενικό αυτό περίγραμμα αποτελεί άμεσα και έμμεσα τίθεται στο στόχαστρο της κριτικής της δουλειάς του Βαγγέλη Αυδίκου στο βιβλίο του, το οποίο αφορά σε ένα χωριό της επαρχίας Σουφλίου στο νομό Έβρου και που επιγράφεται, «Χάλασε το χωριό μας, χάλασε. Ιστορίες περί ακμής και πτώσης στη Λευκίμη Έβρου», ήδη από τα εισαγωγικά του σχόλια. Το γεγονός ότι η κοινότητα ως τέτοια έτυχε μιας μεταχείρι-

σης το επιστημολογικό παράδειγμα της οποίας βασίστηκε σε αδρές γραμμές στη δουλειά των αφρικανιστών ανθρωπολόγων από τη μια και στην δομο-λειτουργιστική προσέγγιση από την άλλη, δημιούργησε την αίσθηση της στατικότητας των εντόπιων κοινωνικών σχέσεων στα καθεκαστα εθνογραφικά παραδείγματα, πράγμα που ο συγγραφέας καυτηριάζει με κοιμψό και κριτικό τρόπο.

Έτσι, στην εν λόγω μελέτη η κοινότητα αντιμετωπίζεται ως μια κοινωνική διαδικασία οι δράσεις της οποίας διαμεσολαβούνται από τον χωροχρόνο της κοινότητας ως σύνολο καθώς αυτή εντάσσεται σε συγκεκριμένα ιστορικά και οικονομικά συμπεριέχοντα. Ταυτόχρονα, με τον τρόπο αυτό η διαμόρφωση της τοπικής ταυτότητας δεν εμφανίζεται ως μια αυθύπαρκτη διαδικασία αλλά ως αποτέλεσμα των σχέσεων με τους πολιτικούς θεσμούς και της επίδρασης του συγκεντρωτικού κράτους ως μηχανισμού πειθαρχίας και επιβολής συγκεκριμένων επιλογών, ανεξάρτητα από την εντόπια θέληση και επιθυμία.

Υπό την έννοια αυτή η συμβολή της μελέτης είναι σημαντική διότι, επιπλέον, έρχεται να συμπληρώσει ένα σημαντικό βιβλιογραφικό κενό για την έννοια της κοινότητας τόσο στον επιλεγμένο χώρο έρευνας όσο και συνολικά στον ελλαδικό χώρο. Καθώς η έννοια του όρου κοινότητα, είναι και αυτή μια ρητορεία της επίσημης πολιτικής τεχνολογίας, η μελέτη δείχνει ότι τα ενεργά

υποκείμενα δεν υιοθετούν παθητικά τις άνωθεν εντολές, αλλά ότι σε ιδιαίτερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες προσπαθούν να διαπραγματευτούν τους όρους της ύπαρξής τους, είτε ως αυτόνομα, είτε ως σύνολο, ως κοινότητα.

Από την άλλη είναι σημαντικό να τονισθεί ότι στο βαθμό που η κοινότητα της Λευκίμης, έτσι όπως εθνογραφείται από τον συγγραφέα, δεν είναι κάτι το πάγιο, αναδίδει την αίσθηση ότι τόσο το εσωτερικό της όσο και η σχέση της με άλλες εγκατεστημένες και μη ομάδες δεν συγκροτούν μια ομοιογενή εικόνα. Η κοινωνική δράση και ταυτόχρονα η εντόπια ταυτότητα διαμορφώνονται και μέσα από τοπικές ιεραρχήσεις στη βάση του θρησκευματος, της εκφοράς του λόγου, της κοινωνικής καταξίωσης και της οικονομικής θέσης. Αυτή η ματιά του συγγραφέα του επιτρέπει, ωστόσο, να συλλαμβάνει την εντόπια αναπαράσταση για τον μετασχηματισμό του χωριού, όπως αυτός πραγματώθηκε, ιδιαίτερα μετά τον εμφύλιο. Υπό το φως αυτής της λογικής η μελέτη παντρεύει τον τοπικό λόγο με ευρύτερες ιστορικές και οικονομικές διαδικασίες αναδεικνύοντας την ίδια στιγμή τη φωνή των ενεργών υποκειμένων για αυτές.

Η συμβολή στη συζήτηση για την έννοια της κοινότητας εδράζεται και στο γεγονός ότι η μελέτη επιχειρεί να συνδυάσει τα ανθρωπολογικά εργαλεία ανάλυσης με τα αντίστοιχα της λαογραφίας εμφανίζοντας στο ότι και οι δύο ακαδημαϊκές πειθαρχίες έχουν να κερδίσουν περισσότερα από μια συνεργασία στην πράξη. Ο συνδυασμός της επιτόπιας έρευνας και των λαογραφικών (και άλλων) πηγών δίνουν τη δυνατότητα αφενός για την πληρέστερη κατανόηση του εντόπιου κοινοτικού χωροχρόνου και για την εξέταση της τοπικής αφηγηματολογίας.

Επιπρόσθετα, η συζήτηση περί εντοπιό-

τητας στη μελέτη του Κου Αυδίκου αποκτά μεγαλύτερο ιστορικό βάθος στο βαθμό που αντλεί στοιχεία από την τοπική συλλογική μνήμη, όπως αυτή έχει σημαδευτεί από την διαχωριστική γραμμή του εμφύλιου. Έτσι, πετυχαίνει να αποτυπώσει τις ντόπιες αναπαραστάσεις σε σχέση με τον μετασχηματισμό του φυσικού περιβάλλοντος της κοινότητας, σε σχέση με την κοινωνική και οικονομική της οργάνωση, όπως αυτή διατέμενεται από εθνοτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς καθώς και από τις κοινωνικές τάξεις και τέλος σε σχέση με τη διαμόρφωση της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας τονίζοντας την αίσθηση του ανήκειν σε μια ευρεία εθνολογική περιοχή, όπως αυτή ορίζεται από την αφηγηματική παράδοση αλλά και από τον «άλλο», τους πρόσφυγες και του μουσουλμάνους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι ο συγγραφέας αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας μια επιτόπια έρευνα το πεδίο της οποίας συνιστά αυτό που έχει ονομαστεί στην ορολογία του κλάδου ως ανθρωπολογία οίκου. Το εγχείρημα είναι δύσκολο, αλλά και προκλητικό στο βαθμό που ο συγγραφέας στηριζόμενος στις αναστοχαστικές θεμελιώσεις της επιστήμης που θεραπεύει επιχειρεί να αναδείξει το ίδιο το πεδίο, να αφήσει το έργο να μιλήσει από μόνο του χωρίς την παρέμβαση της δικής του «προκατάληψης». Κατά συνέπεια η παρούσα μελέτη, αποτέλεσμα, δίχρονης επιτόπιας έρευνας, έχω την αίσθηση ότι συμβάλλει ουσιαστικά στην επιστημονική έρευνα του κλάδου καθώς συνιστά επιστροφή στο πεδίο, εκεί όπου η κοινωνική δράση πραγματώνεται και όπου η επιστημονική ταυτότητα του ανθρωπολόγου δοκιμάζεται.

Εμμανουήλ Σπυριδάκης